

تأملی در تحولات تقنینی هرزه‌نگاری رایانه‌ای؛
مطالعه تطبیقی حقوق کیفری ملی و اسناد بین‌المللی

صالح غفاری چراتی*

اسماعیل هادی تبار**

سید ابراهیم قدسی***

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۶/۲۴

چکیده

هرزه‌نگاری در فضای مجازی یا رایانه‌ای به معنای ارتکاب رفتارهای سرزنش‌پذیر قطعی و سرزنش‌پذیر مشروط که از طریق سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی باشد، تعریف می‌گردد. این پدیده در حقوق داخلی مطلقاً و همچنین در عرصه بین‌المللی به طور نسبی جرم‌انگاری و رویکردهای مختلفی نسبت به آن اتخاذ شده است. در حقوق داخلی، قانون‌گذار کلیه مصادیق، صور و اشکال هرزه‌نگاری رایانه‌ای را جرم‌انگاری نموده و برای آن مجازات در نظر گرفته است. در اسناد بین‌المللی بر خلاف حقوق داخلی صرفاً هرزه‌نگاری کودک جرم‌انگاری شده و دیگر گونه‌ها در زمره رفتارهای منحرفانه محسوب می‌شوند. در نهایت به سیاست‌گذاران جنایی تقنینی پیشنهاد می‌گردد با منطبق کردن قوانین داخلی (ملی) با اسناد بین‌المللی (فراملی) صرفاً به جرم‌انگاری و کیفرگذاری هرزه‌نگاری کودکان مبادرت بورزند و مبارزه با این بزهکاران توسط ابزار و اهرم‌های قهرآمیز و حقوق کیفری صورت پذیرد. در مقابل، مبارزه و پیشگیری با دیگر گونه‌های هرزه‌نگاری رایانه‌ای توسط سیاست‌گذاران مشارکتی به همراه پاسخ‌های اجتماعی باشد تا از تمامی ابزار و اهرم‌های سیاست‌گذاری در جهت مبارزه و پیشگیری استفاده شود.

واژگان کلیدی: هرزه‌نگاری رایانه‌ای، سیاست جنایی، حقوق تطبیقی، قانون‌گذاری.

---

* دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه مازندران (نویسنده مسؤول).

salehghafari97@gmail.com

** استادیار دانشکده حقوق دانشگاه مازندران.

ehaditabar@umz.ic.ir

*** دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه مازندران.

ghodsi@umz.ac.ir

مقدمه

از جمله آثار پیشرفت‌های علمی در هزاره سوم، تولد دنیای جدیدی بود که از پیوندهای اطلاعاتی و ارتباطاتی پدید آمده و فضای مجازی را به وجود آورد (پیکا، ۱۳۹۰، ص ۱۰). فضای مجازی انسان‌های هزاره سوم را دارای حقوق و تکالیف شهروندی خاصی قرار داده که بسیاری از فعالیت‌ها، روابط، داد و ستدها و رفتارهای انسانی به این فضای جدید منتقل شده است. به موازات گسترش ارتباطات و داد و ستدهای رایانه‌ای، بخشی از بزهکاران فعالیت‌های غیر مشروع و غیر قانونی خود را به این فضا منتقل نموده‌اند (غفاری چراتی و اکرادی، ۱۳۹۵، ص ۵۴) و همان افعال و رفتارهای مجرمانه و منحرفانه‌ای را که در محیط حقیقی انجام می‌دادند، در محیط مجازی نیز انجام می‌دهند. از همین جهت، امکان گذر و انتقال از فضای حقیقی به فضای مجازی و بالعکس برای ارتکاب جرائم از دید بزهکاران مغفول نمانده و در فضای مجازی شاهد رفتارهای غیر اجتماعی و ضد اجتماعی زیادی هستیم. در این شرایط، قانون‌گذاران برای حفظ و تأمین امنیت فضای مجازی به جرم‌انگاری رفتارهای ناقض فضای مجازی مبادرت ورزیدند (نجفی ابرندآبادی و هاشم‌بیگی، ۱۳۹۰، ص ۲۴). یکی از مصادیق رفتارهای غیر اخلاقی در فضای مجازی «هرزه‌نگاری رایانه‌ای» است که تبعات و اثرات زیان‌بار آن خود فرد، جامعه و کلیت فضای مجازی را در بر می‌گیرد و نظام اخلاقی را با چالش جدی روبرو می‌سازد. بر این اساس، شناخت هرزه‌نگاری رایانه‌ای به عنوان عاملی که اخلاق و عفت عمومی را آسیب می‌زند ضروری به نظر می‌رسد. هرزه‌نگاری در فضای مجازی (سایبری یا رایانه‌ای)، نقش بسزایی در نابسامانی و انحطاط ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی داشته و رواج آن در فضای تبادل ارتباطات و اطلاعات باعث تزلزل نهاد خانواده، بی‌بندوباری جنسی، افزایش فحشا، بیماری‌های روحی و روانی و در نهایت بی‌حرمتی به ارزش‌های انسانی می‌شود (ابراهیمی، ۱۳۹۳، ص ۹).

با توجه به موارد مذکور و بر اساس معیارهای مذهبی و اجتماعی جامعه ایرانی - اسلامی، قانون‌گذار اقدام به جرم‌انگاری هرزه‌نگاری رایانه‌ای نموده و کلیه مصادیق، صور و گونه‌های آن را ممنوع اعلام کرده و برای مرتکبین آن پاسخ‌های دولتی در قالب مجازات در نظر گرفته است. با جرم‌انگاری هرزه‌نگاری رایانه‌ای این پرسش مطرح می‌شود که بر چه مبنایی و به چه دلیل قانون‌گذار این پدیده را جرم‌انگاری کرده است؟ رویکرد اسناد بین‌المللی در مورد هرزه‌نگاری رایانه‌ای چگونه است و حقوق کیفری داخلی چه مقدار منطبق با اسناد بین‌المللی است؟ قانون‌گذار در جهت حفظ

عفت و اخلاق عمومی جامعه و جلوگیری از جرائم منکرانی، با اتخاذ تدابیری از جمله جرم‌انگاری برخی از اعمال و رفتارهای خلاف عفت، سعی در حفظ اخلاق در جامعه داشته است. تحول فکری که در راستای جرم‌انگاری اعمال منافی عفت و به طور خاص هرزه‌نگاری رایانه‌ای صورت پذیرفت، بر مبنای تحول عقاید و افکار شریعت بود و این مورد در بدو امر صرفاً ملاک‌ها و ضوابط ایدئولوژیک در نظر گرفته شد؛ زیرا طبق اصل چهار قانون اساسی کلیه قوانین و مقررات باید بر پایه موازین اسلامی باشد و همین امر باعث شد که قانون‌گذار در قوانین سابق بازنگری نماید. در هر صورت، وجود ضمانت اجرای کیفری ضروری فرض می‌شد که قانون‌گذار به جرم‌انگاری هرزه‌نگاری رایانه‌ای مبادرت ورزیده است. فلذا بررسی ارکان قانونی هرزه‌نگاری در دو عرصه داخلی و بین‌المللی ضروری به نظر می‌رسد. از همین جهت، نوشتار حاضر به روش توصیفی - تحلیلی و با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای، در گفتار اول به بررسی و تحولات عنصر قانونی هرزه‌نگاری رایانه‌ای در حقوق کیفری ایران و در گفتار دوم و سوم به تحولات هرزه‌نگاری با نگاهی به اسناد فراملی می‌پردازد.

۱. تحولات عنصر قانونی هرزه‌نگاری در اسناد ملی

۱-۱. قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴

قانون مطبوعات از اولین قوانینی بود که به رفتارهای هرزه‌نگارانه توجه داشت (نگهی، ۱۳۹۱، ص ۱۴۶). در آن زمان و با توجه به فضای فکری دهه ۶۰ خورشیدی و تحت تأثیر تفکرات آن دوره، قانون‌گذار با عبارات بسیار کلی و مبهم اقدام به جرم دانستن عکس‌ها و تصاویر خلاف عفت عمومی مبادرت ورزید. ماده ۲۸ قانون مذکور مقرر می‌دارد: «انتشار عکس‌ها و تصاویر و مطالب خلاف عفت عمومی ممنوع و موجب تعزیر شرعی است و اصرار بر آن موجب تشدید تعزیر و لغو پروانه خواهد بود.» می‌توان گفت که هرزه‌نگاری این مقرر «هرزه‌نگاری مطبوعاتی» است و از سیاق مقرره چنین استنباط می‌شود که منظور کسانی هستند که در نشریات و مطبوعات فعالیت می‌کنند و اگر این افراد عکس‌ها و تصاویر و مطالب خلاف عفت عمومی را انتشار بدهند عمل آنها جرم است و به مجازات نامعین در ماده محکوم می‌شوند. مقرر مذکور اولاً، چون کلی است دارای ضعف است. به طور مثال، واژگان خلاف عفت عمومی و اصرار بر آن، مفهوم کلی و موسع دارند که نشانه عدم شفافیت قانون‌گذاری در آن دهه می‌باشد. ثانیاً، مجازات مقرر در ماده نامشخص است و به نظر می‌رسد قانون‌گذار مجازات را

به طور کلی به نظر قاضی واگذار کرده که این مورد خلاف اصل قانونی بودن جرم و مجازات‌ها است. ثالثاً، در صورت نظر به جرم دانستن اعمال هرزه‌نگارانه چرا صرفاً به انتشار اشاره کرد و به دیگر افعال مادی از قبیل تولید و معامله که بسیار آسیب‌زننده‌تر هستند اشاره نکرده است. در مجموع مقرر مذکور را می‌توان یک مقرر سرگردان در حقوق کیفری نامید.

۲-۱. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵

پس از تصویب کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵، فصل هجدهم آن به جرائم ضد عفت و اخلاق عمومی اختصاص یافت. رویکرد کلی این فصل، ممنوعیت مطلق و جرم دانستن کلیه اشکال، صور و مصادیق جرائم خلاف عفت و اخلاق عمومی بود به صورتی که قانون‌گذار تلاش کرد تا تمامی انحرافات اخلاقی را وارد قلمروی حقوق کیفری نماید. ماده ۶۴۰ قانون مذکور به هرزه‌نگاری و اعمال و رفتارهای مرتبط با آن مربوط می‌شود. این ماده اشعار می‌دارد: «اشخاص ذیل به حبس از سه ماه تا یک سال و جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار ریال تا شش میلیون ریال و تا (۷۴) ضربه شلاق یا به یک یا دو مجازات مذکور محکوم خواهند شد:

- ۱- هر کس نوشته یا طرح، گراور، نقاشی، تصاویر، اعلانات، فیلم، نوار سینما و یا به طور کلی هر چیز که عفت و اخلاق عمومی را جریحه‌دار نماید برای تجارت یا توزیع به نمایش و معرض انظار عمومی گذارد یا بسازد یا برای تجارت و توزیع نگاه دارد.
- ۲- هر کس اشیاء مذکور را به منظور اهداف فوق شخصاً یا به وسیله دیگری وارد یا صادر کند و یا به نحوی از انحاء متصدی یا واسطه تجارت و یا هر قسم معامله دیگر شود یا از کرایه دادن آنها تحصیل مال نماید.
- ۳- هر کس اشیاء فوق را به نحوی از انحاء منتشر نماید یا آنها را به معرض انظار عمومی بگذارد.
- ۴- هر کس برای تشویق به معامله اشیاء مذکور در فوق یا ترویج آن اشیاء به نحوی از انحاء اعلان و یا فاعل یکی از اعمال ممنوعه فوق و یا محل به دست آوردن آن معرفی نماید. ...»

اولین انتقادی که می‌توان به مقرر مذکور داشت کلی‌گویی است. بعد از ذکر مصادیق «نوشته یا طرح، گراور، نقاشی، تصاویر، اعلانات، فیلم، نوار سینما» که به همه

محتویات هنری اشاره شد، عبارت «هر چیزی که عفت و اخلاق عمومی را جریحه‌دار نماید» باعث تشنت و تعارض آرا در بین محاکم می‌شود. همین عدم شفافیت این مقرره باعث شد که نظرات مشورتی و آرای وحدت رویه صادر گردد. ایراد بعدی، کیفرگذاری است به گونه‌ای که قانون‌گذار در این نوع جرائم که به نظر می‌رسد بیشتر باید از اقدامات تأمینی و تربیتی استفاده کرد، از مجازات‌های بدنی همچون شلاق و مجازات‌های تخفیفی همچون حبس استفاده کرده است. پرسش مهم در اینجا این است که اگر کسی در دوران حکومت این مقرره، هرزه‌نگاری را در فضای مجازی انجام می‌داد مضمول این ماده می‌شد یا اینکه ماده مذکور صرفاً هرزه‌نگاری غیر رایانه‌ای را شامل می‌شد؟ به نظر می‌رسد ماده فوق مصداقی از هرزه‌نگاری اعم از هرزه‌نگاری رایانه‌ای یا غیر رایانه‌ای باشد و عدم اشاره صریح به هرزه‌نگاری در فضای مجازی عدم شیوع رایانه در دهه ۷۰ خورشیدی است. در مجموع ماده ۶۴۰ ق.م.ا. راجع به اشیا و اعمالی است که قابلیت جریحه‌دار کردن عفت و اخلاق عمومی را دارند و جرائم در حوزه فضای مجازی (دیداری و شنیداری) شامل طرح، گراور، فیلم و نوارهای صوتی یکی از مصداق آن می‌باشد. در این ماده فقط اشخاصی قابل تعقیب و مجازات هستند که اشیای مذکور را به منظور تجارت و یا به منظور جرمه‌دار کردن عفت عمومی در معرض انظار عمومی قرار می‌دهند (قدسی، ۱۳۹۳، ص ۱۴۲). بنابراین، بر اساس این ماده، نمی‌توان شخصی را که صرفاً تصاویر یا فیلم‌های مبتذل و مستهجن را نگهداری می‌کند، مورد مجازات قرار داد.

۳-۱. قانون نحوه فعالیت اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیر مجاز می‌نمایند مصوب ۱۳۸۶

در سال ۱۳۷۲ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز می‌نمایند به تصویب رسید که مهم‌ترین قانون در ارتباط با هرزه‌نگاری رایانه‌ای در آن برهه زمانی بود. این قانون در سال ۱۳۸۶ اصلاح شد. قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز می‌نمایند مصوب ۱۳۸۶ از جمله اقدام‌های نادر و احساسی در قانون‌گذاری سال‌های اخیر به شمار می‌رود که رویکردی بسیار سخت‌گیرانه نسبت به رفتارهای مرتبط با امور دیداری (بصری) و شنیداری (سمعی) گزینش کرده است. این قانون از جهت اصول قانون‌گذاری، در راستای اصلاح قانون ۱۳۷۲ پیش بینی شده بود ولی نه تنها در عنوان قانون به جنبه

اصلاحی بودن آن اشاره نگردید بلکه در ماده ۱۳ آن کلیه قوانین مغایر با آن از جمله قانون سال ۱۳۷۲ ملغی الاثر می‌باشد (عالی‌پور، ۱۳۹۱، ص ۲۹۶). یکی از دلایل اصلی پیش‌بینی قانون امور سمعی و بصری مصوب ۱۳۸۶ پخش فیلم رابطه جنسی یکی از هنرپیشه‌های زن تلویزیون در سال ۱۳۸۵ بود که رفتار سرزنش‌آمیز پخش‌کننده آن بر همه آشکار گردید، ولی در نهایت چاره این کار ناپسند، تصویب قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز می‌نمایند مصوب ۱۳۸۶ شد (عالی‌پور، ۱۳۹۱، ص ۲۹۷).

مطابق ماده ۳ قانون مصوب ۱۳۸۶ «عوامل تولید، توزیع، تکثیر و دارندگان آثار سمعی و بصری غیر مجاز اعم از این که مجوز فعالیت از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی داشته و یا بدون مجوز باشند با توجه به محتوای اثر حسب مورد علاوه بر ابطال مجوز به یکی از مجازات‌های مشروحه ذیل محکوم خواهند شد:

الف - عوامل اصلی تکثیر و توزیع عمده آثار سمعی و بصری مستهجن در مرتبه اول به یک تا سه سال حبس و ضبط تجهیزات مربوطه و یکصد میلیون (۱۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال جریمه نقدی و محرومیت اجتماعی به مدت هفت سال و در صورت تکرار به دو تا پنج سال حبس و ضبط تجهیزات مربوطه و دویست میلیون (۲۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال جزای نقدی و محرومیت از حقوق اجتماعی به مدت ده سال محکوم می‌شوند. چنانچه عوامل فوق‌الذکر یا افراد زیر از مصادیق مفسد فی‌الارض شناخته شوند، به مجازات آن محکوم می‌گردند.

۱- تولیدکنندگان آثار مستهجن با عنف و اکراه

۲- تولیدکنندگان آثار مستهجن برای سوء استفاده جنسی دیگران

۳- عوامل اصلی در تولید آثار مستهجن

تبصره ۱- عوامل اصلی تولید آثار سمعی و بصری عبارت هستند از تهیه‌کننده (سرمایه‌گذار)، کارگردان، فیلمبردار، بازیگران نقش‌های اصلی.

تبصره ۲- تعداد نوار یا لوح فشرده و مانند آن بیش از «ده نسخه» به عنوان «عمده» تلقی می‌گردد.

تبصره ۳- سایر عوامل تولید، تکثیر و توزیع موضوع بند «الف» چنانچه از مصادیق افساد فی‌الارض نباشند به مجازات شلاق از سی تا هفتاد و چهار ضربه و جزای نقدی از ده میلیون (۱۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا پنجاه میلیون (۵۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال و محرومیت اجتماعی از دو تا پنج سال محکوم می‌شوند.

تبصره ۴- تکثیر و توزیع‌کنندگان آثار سمعی و بصری کمتر از ده نسخه حسب مورد به جریمه نقدی از یک میلیون (۱/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا ده میلیون (۱۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال و سی تا هفتاد و چهار ضربه شلاق محکوم خواهند شد.

تبصره ۵- آثار سمعی و بصری «مستهجن» به آثاری گفته می‌شود که محتوای آنها نمایش فرهنگی زن و مرد و یا اندام تناسلی و یا نمایش آمیزش جنسی باشد.

تبصره ۶- چنانچه تولید، توزیع، تکثیر و یا داشتن آثار مستهجن از مصادیق افساد فی‌الارض نباشد مجازات مفسد فی‌الارض ندارد.

ب - تهیه و توزیع و تکثیرکنندگان نوارها و دیسک‌ها و لوح‌های فشرده شو نمایش‌های مبتذل چنانچه از مصادیق افساد فی‌الارض نباشد در مرتبه اول به سه ماه تا یک سال حبس و یا دو میلیون (۲/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا ده میلیون (۱۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال جزای نقدی و در مرتبه دوم به تحمل یک سال تا سه سال حبس و یا پنج میلیون (۵/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا سی میلیون (۳۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال جزای نقدی و در صورت تکرار به سه تا ده سال حبس و یا ده میلیون (۱۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا پنجاه میلیون (۵۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال جزای نقدی و ضبط کلیه تجهیزات مربوطه بنا به مراتب به عنوان تعزیر محکوم می‌شوند. ...»

همان‌طور که گفته شد، رویکرد قانون مذکور بسیار سخت‌گیرانه است و نسبت به تولید و توزیع و تکثیر امور سمعی و بصری حساسیت زیادی به خرج داده است. در این رویکرد سخت‌گیرانه فضای فکری حاکم سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ و پخش فیلم بازیگر معروف بی‌تأثیر نبود. قانون‌گذار سال ۱۳۸۶ در جرم‌انگاری و همچنین در کیفرگذاری دچار نوعی زیاده‌روی شده به طوری که هر آنچه را می‌توانسته وارد حقوق کیفری کند داخل کرد و هر آنچه مجازات در قانون مجازات و در حقوق کیفری وجود داشت را استفاده کرد. افراط جرم‌انگاری را می‌توان در جرم دانستن آثار مبتذل و صرف نگهداری آنها دانست که حتی نگهداری آثار هرزه جرم و بسته به دفعات مبتذل حسب مورد مجازات می‌شود. افراط کیفرگذاری از آنجا می‌باشد که از حبس و شلاق و جزای نقدی و محرومیت از حقوق اجتماعی گرفته تا مجازات اعدام را در این قانون مشاهده می‌کنیم. گزاف نیست بگوییم که قانون مذکور رویکردی غیر کارشناسانه و صرفاً بر اساس احساسات و به نوعی غیر کارشناسی بوده که این امر با اصول قانون‌گذاری در تضاد است. از دیگر تالی فاسدهای این قانون و این مدل قانون‌گذاری مداخله خودسرانه و بی‌اندازه ضابطین دادگستری در حریم خصوصی افراد است و وقتی نگهداری آثار مبتذل و

مستهجن جرم است، این اختیار را به ضابطین می‌دهند که عمل مجرمانه و آلات و اسباب جرم را ضبط و تحویل مقامات قضایی دهند. به طور مثال دختر یا پسر جوانی در پارک در حال نگاه کردن به یک عکس مبتذل یا مستهجن است که طبق قانون سمعی و بصری سال ۱۳۸۶ ضابط می‌تواند وسیله جرم را ضبط و فرد را تحویل مقامات قضایی بدهد. تصویب قانون سال ۱۳۸۶ یک بحران و سرگردانی در زمینه هرزه‌نگاری به وجود آورد که کلیه قوانین قبل و بعد و حتی آرای وحدت رویه را تحت تأثیر قرار داد. قانون سال ۱۳۸۶ یک قانون خاص محسوب می‌شود و بسیاری از مقرراتی که بعد از این قانون وضع شده‌اند ناسخ این قانون نیز نمی‌باشند. در نهایت به نظر می‌رسد قانون‌گذار بایستی رویکرد خودش را نسبت به قانون مذکور تعدیل کرده و با نگاهی سهل‌انگارانه به پدیده هرزه‌نگاری رایانه‌ای بنگرد، کما اینکه در قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ که دو سال بعد از این قانون وضع شده است اندکی نگاه قانون‌گذار تعدیل یافته، اما کماکان بر موضع خود مُصر است و سعی کرده کلیه اشکال، صور و مصادیق هرزه‌نگاری را جرم‌انگاری کند.

۴-۱. قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸

یکی از تخصصی‌ترین قوانین در حوزه فضای مجازی، قانون جرائم رایانه‌ای است. قانون مذکور در سال ۱۳۸۸ برای تعیین مصادیق استفاده مجرمانه از سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. فصل چهارم این قانون تحت عنوان «جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی» به هرزه‌نگاری و موارد مرتبط با آن اختصاص دارد. سیاست‌گذاران تقنینی با توجه به پیشینه قانون‌گذاری بعد از انقلاب و احکام شریعت تلاش کرده‌اند همه اعمال و رفتارهای منافی عفت و اخلاق عمومی را در فضای مجازی جرم‌انگاری کنند. از همین جهت قانون‌گذار سه عنوان مجرمانه را به جرائم منافی عفت و اخلاق عمومی از طریق فضای مجازی اختصاص داده است. عنوان اول، تولید یا توزیع محتویات خلاف عفت عمومی است که رکن قانونی آن ماده ۱۴ قانون جرائم رایانه‌ای است. عنوان دوم، زمینه‌سازی دستیابی افراد به محتویات مستهجن و مبتذل است که رکن قانونی آن بند الف ماده ۱۵ قانون مذکور است و عنوان آخر، زمینه‌سازی ارتکاب اعمال مغایر با عفت یا اخلاق عمومی از طریق سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی است که

۱. لازم به توضیح است که قانون جرایم رایانه‌ای در تاریخ ۱۳۸۸/۳/۵ در ماده ۵۶ به تصویب رسید و به موجب ماده ۵۵ آن، شماره مواد (۱) تا (۵۴) این قانون به عنوان مواد (۲۲۹) تا (۷۸۲) به کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵/۳/۲ ملحق شد.

رکن قانونی آن بند ب ماده ۱۵ قانون جرائم رایانه‌ای می‌باشد (محمدنسل، ۱۳۹۲، ص ۱۱۸). به عبارت دیگر، ماده ۱۴ قانون مذکور به جرم هرزه‌نگاری در فضای مجازی که یکی از جرائم مرتبط با محتوا است و در تقسیم‌بندی حقوق موضوعه یکی از جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی به شمار می‌رود، اشاره نموده است (الهی‌منش و سدره نشین، ۱۳۹۱، ص ۸۹) و بندهای الف و ب ماده ۱۵ به دلیل اهمیت و صیانت حریم اجتماعی و تضمین مصونیت جامعه از جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی معاونت در برخی جرائم به عنوان جرمی مستقل مورد تصریح قانون‌گذار قرار گرفته است. ماده ۱۵ و بندهای آن معاونت در دستیابی به محتویات هرزه و برخی انحرافات را با عنوان جرمی مستقل جرم‌انگاری نموده است (الهی‌منش و سدره نشین، ۱۳۹۱، ص ۹۵) که می‌توان گفت دیگر معاونت نیست، بلکه مباشرت در جرم است. حال ارکان قانونی هرزه‌نگاری رایانه‌ای و موارد مرتبط آن که مواد فوق بوده است مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در خصوص عنوان اول یعنی تولید یا توزیع محتویات خلاف عفت عمومی که رکن قانونی آن ماده ۱۴ قانون جرائم رایانه‌ای است این ماده اشعار می‌دارد: «هر کس به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا افساد تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا چهل میلیون (۴۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد. ...» همان‌طور که در ماده ۱۴ مشاهده می‌شود رفتار مادی مرتکب می‌تواند یکی از موارد انتشار، توزیع، داد و ستد، تولید، ذخیره و نگهداری محتویات هرزه باشد. محتویات موضوع جرم ماده ۱۴ آثار مستهجن می‌باشد و به موجب تبصره ۱ ماده ۱۴ آثار مبتذل نیز جرم‌انگاری شده است که تبصره مذکور اشعار می‌دارد: «ارتکاب اعمال فوق در خصوص محتویات مبتذل موجب محکومیت به حداقل یکی از مجازات‌های فوق می‌شود. محتویات و آثار مبتذل به آثاری اطلاق می‌گردد که دارای صحنه و صور قبیحه باشد.» تبصره ۴ همین ماده نیز به تعریف محتویات مستهجن پرداخته با این بیان که «محتویات مستهجن به تصویر، صوت یا متن واقعی یا غیر واقعی یا متنی اطلاق می‌شود که بیانگر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان است.» پس موضوع جرم هرزه‌نگاری در فضای مجازی محتویات مبتذل و مستهجن می‌باشد که قانون‌گذار به ترتیب آن را در تبصره‌های ۱ و ۴ ماده ۱۴ قانون جرائم رایانه‌ای تعریف کرده است. تبصره ۲ ماده ۱۴ این قانون اشعار می‌دارد: «هرگاه محتویات

مستهجن به کمتر از ده نفر ارسال شود، مرتکب به یک میلیون (۱/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا پنج میلیون (۵/۰۰۰/۰۰۰) ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد.» و به نظر می‌رسد چگونگی احراز دفعات ارسال محتویات مستهجن که در این تبصره به آن اشاره شده همواره با دشواری‌های فنی همراه باشد و ظهور و بروز شبکه‌های اجتماعی جدید از قبیل تلگرام و اینستاگرام مزید بر علت شده و به طور مثال، فردی در شبکه اجتماعی تلگرام در آن واحد می‌تواند برای هزاران نفر به صورت یکجا محتویات مستهجن را ارسال کند و پیگیری آن بسیار دشوار است. تبصره ۳ ماده ۱۴ قانون مذکور نیز اشعار می‌دارد: «چنانچه مرتکب اعمال مذکور در این ماده را حرفه خود قرار داده باشد یا به طور سازمان یافته مرتکب شود چنانچه مفسد فی الارض شناخته نشود، به حداکثر هر دو مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد.» به نظر می‌رسد قانون‌گذار در این خصوص بین ارتکاب جرم در رابطه با محتویات مستهجن و محتویات مبتذل تفاوتی قائل نشده و این عامل تشدید را در هر دو دسته از محتویات هزینه‌نگاری به یک نحو اعمال نموده است.

عنوان دومی که در قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ در مورد هزینه‌نگاری در فضای مجازی پیش‌بینی شده بند الف ماده ۱۵ قانون مذکور است. این بند را می‌توان زمینه‌سازی دسترسی افراد به محتویات مستهجن و مبتذل دانست که اشعار می‌دارد: «چنانچه به منظور دستیابی افراد به محتویات مستهجن، آنها را تحریک، ترغیب، تهدید یا تطمیع کند یا فریب دهد یا شیوه دستیابی به آنها را تسهیل نموده یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا بیست میلیون (۲۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

ارتکاب این اعمال در خصوص محتویات مبتذل موجب جزای نقدی از دو میلیون (۲/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا پنج میلیون (۵/۰۰۰/۰۰۰) ریال است.» این بند دربرگیرنده مصادیق رفتاری معاونت در جرم است که بسیاری از آن در ماده ۱۲۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ آمده و به نظر می‌رسد لزومی به تکرار آن نمی‌باشد، ولیکن در حال حاضر این موارد بند الف ماده ۱۵ قانون جرائم رایانه‌ای جرم مستقل است. موضوع در بند الف ماده ۱۵ همانند ماده ۱۴ قانون مذکور محتویات هرزه است که شامل آثار مبتذل و مستهجن است.

عنوان سوم و آخر در قانون جرائم رایانه‌ای که مرتبط با هزینه‌نگاری در فضای مجازی است بند ب ماده ۱۵ قانون مذکور است. این بند که تحت عنوان زمینه‌سازی ارتکاب

برای ارتکاب جرائم و مفاسد می‌باشد اشعار می‌دارد: «چنانچه افراد را به ارتکاب جرائم منافی عفت یا استعمال مواد مخدر یا روانگردان یا خودکشی یا انحرافات جنسی یا اعمال خشونت‌آمیز تحریک یا ترغیب یا تهدید یا دعوت کرده یا فریب دهد یا شیوه ارتکاب یا استعمال آنها را تسهیل کند یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا بیست میلیون (۲۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم می‌شود.» مطابق این مقرره، تحریک، ترغیب، تهدید، دعوت، فریب، تسهیل و آموزش شیوه ارتکاب جرائم منافی عفت که هرزه‌نگاری هم می‌تواند یکی از مصادیق آن باشد، جرم‌انگاری شده و برای آن مجازات معین شده است. در قوانین موضوعه راجع به جرائم منافی عفت به صراحت مصداق یا متنی وجود ندارد و این مسئله بیشتر بر مبنای عرف سنجیده می‌شود. به طور کلی می‌توان اعمالی از قبیل روابط جنسی خارج از خانواده، قیادت، هرزه‌نگاری و رابطه نامشروع را در زمره این جرائم دانست که همین کلی‌گویی و عدم شفافیت اولین انتقاد به بند ب ماده ۱۵ قانون جرائم رایانه‌ای است که شاید در مورد مشابهی رفتار فردی در فضای مجازی فریب به ارتکاب جرائم منافی عفت محسوب شود، ولی در مورد مشابه دیگری آن را چنین عملی نداند. بنابراین بهتر است قانون‌گذار به صورت صریح و شفاف قانون‌گذاری کند (غفاری چراتی، هادی تبار و قدسی، ۱۳۹۷، ص ۶۸). انحرافات جنسی که قانون‌گذار به کار برده همچون جرائم علیه منافی عفت مبهم می‌باشد، ولیکن انحراف جنسی را می‌توان به مواردی از قبیل همجنس‌بازی، برقراری رابطه جنسی با کودکان، برقراری رابطه جنسی با حیوانات، سادیسم، مازوخیسم و ... دانست که نشان از خارج شدن تمایلات غریزی و جنسی فرد از مسیر معقول و صحیح است. نکته قابل تأمل در مورد عبارت «انحرافات جنسی» این می‌باشد که قانون‌گذار خودش از واژه انحراف در متن قانونی استفاده می‌کند و برای این انحراف، جرم‌انگاری هم می‌کند. اصولاً رفتارها به دو دسته رفتارهای ضد اجتماعی و غیر اجتماعی تقسیم می‌شوند که رفتارهای ضد اجتماعی را جرم و رفتارهای غیر اجتماعی را انحراف گویند. انحراف به معنای کجروی و رفتارهایی است که اجتماع آن را نمی‌پذیرد و مصادیق آن شامل اعتیاد به مصرف مواد مخدر، تکدی‌گری، ولگردی، شرب خمر و ... است و پاسخی که به جرائم می‌دهیم بایستی متفاوت از انحرافات باشد و اصولاً پاسخ به انحراف‌ها، پاسخ‌های اجتماعی است. حال اینکه قانون‌گذار در نص قانونی انحراف را به کار می‌برد و برای این انحراف مجازات حبس در نظر می‌گیرد که با اصول سیاست جنایی و

جرم‌شناسی متعارض به نظر می‌رسد. در هر صورت از قانون مطبوعات سال ۱۳۶۴ گرفته تا قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ و قانون سخت‌گیرانه سمعی و بصری مصوب ۱۳۸۶ و در نهایت قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ قانون‌گذار کشور ایران سعی کرده کلیه مصادیق، صور و اقسام و انواع هرزه‌نگاری رایانه‌ای را وارد حقوق کیفری نماید و برای آن مجازات‌های کیفری نیز در نظر گرفته است. پس از بررسی قوانین داخلی مرتبط با هرزه‌نگاری رایانه‌ای به بررسی اسناد بین‌المللی خواهیم پرداخت که با مطالعه تطبیقی حقوق کیفری ملی و اسناد بین‌المللی، نقاط قوت و ضعف قانون‌گذاری داخلی مشخص می‌شود. در ادامه به تحولات هرزه‌نگاری رایانه‌ای در عرصه بین‌الملل می‌پردازیم.

۲. تحولات هرزه‌نگاری رایانه‌ای بر مبنای اسناد بین‌المللی

۲-۱. کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹

کنوانسیون حقوق کودک یک سند بین‌المللی است برای شناسایی و حمایت از حقوق کودک، تأمین منافع کودک، رعایت مصلحت کودک و رعایت اقدامات حمایتی و پیشگیرانه که در امور متعددی از دولت‌های عضو خواسته شده همه اقدامات لازم را در جهت حمایت و مراقبت از کودک انجام دهند (نوری، ۱۳۸۶، ص ۴۷). این کنوانسیون بدون ارائه تعریف از هرزه‌نگاری، در ماده ۳۴ خود دولت‌های عضو را به اتخاذ تدابیری ملی در زمینه حمایت از کودکان در برابر کلیه اقسام و اشکال بهره‌کشی جنسی ملزم کرده است (فصیح رامندی، ۱۳۹۷، ص ۲۱۹). بنابراین کنوانسیون مذکور نه تنها تعریفی از هرزه‌نگاری ارائه نمی‌دهد بلکه الزام صریح و مستقیمی برای دولت‌های عضو در خصوص جرم‌نگاری هرزه‌نگاری کودکان در حقوق کیفری داخلی (ملی) نیز ایجاد نکرده است. ماده ۳۴ کنوانسیون مذکور به طور خاص تعهد دولت‌ها برای مبارزه با سوء استفاده جنسی از کودکان را بیان می‌کند و اشعار می‌دارد: «کشورهای عضو متعهد می‌شوند از کودک در برابر کلیه اشکال بهره‌کشی و سوء استفاده جنسی حمایت کنند. بدین منظور، کشورهای عضو به‌ویژه کلیه اقدامات مقتضی ملی، دو جانبه یا چند جانبه را به عمل خواهند آورد تا از موارد زیر جلوگیری به عمل آید:

- الف) اغواء یا وادار کردن کودک برای پرداختن به هرگونه فعالیت جنسی غیر قانونی؛
- ب) استفاده یا استثمارگرایی از کودکان در فحشاء یا دیگر اعمال غیر جنسی غیر قانونی؛

پ) استفاده استثمرارگرایانه از کودکان در نمایش یا مطالب پورنوگرافیک.» همان‌طور که در مواد و بندهای سه‌گانه ماده ۳۴ کنوانسیون مشاهده شده هرزه‌نگاری و به طور خاص هرزه‌نگاری کودک مورد حمایت است. فصل مشترک این بندها و بسیاری از اسناد بین‌المللی تأمین منافع کودک، رعایت مصلحت کودک و اقدامات حمایتی و پیشگیرانه در مورد کودکان است (مصفا، ۱۳۸۶، ص ۲۳).

۲-۲. کنفرانس بین‌المللی وین، مبارزه با هرزه‌نگاری کودکان در اینترنت مصوب ۱۹۹۹
در سال ۱۹۹۹ در وین به موجب کنفرانس بین‌المللی مبارزه با هرزه‌نگاری کودکان در اینترنت تهیه، توزیع، بهره‌کشی، انتقال، واردات، مالکیت بین‌المللی و آگهی پیرامون هرزه‌نگاری کودک جرم اعلام گردید و بر اهمیت همکاری نزدیک‌تر و مشارکت بین حکومت‌ها در مبارزه با این اعمال تأکید گردید. به موجب این سند بین‌المللی، دولت‌های طرف این کنوانسیون، تهیه نوشته و عکس‌های مبتذل از کودکان را ممنوع خواهند کرد. دولت طرف قرارداد حداقل تضمین می‌کند که تولید، توزیع، انتشار، واردات، صادرات، عرضه، فروش یا مالکیت برای اهداف فوق‌الذکر در جهت تهیه نوشته‌ها و عکس‌های مبتذل از کودکان را در قانون جزای داخلی خود بگنجانند، صرف نظر از آنکه این جرائم را تبعه یا بیگانه یا به صورت فردی یا به صورت سازمان یافته انجام دهد (بیگی، ۱۳۸۴، ص ۲۳۹). هر دولت طرف قرارداد با توجه به مقررات حقوق کیفری داخلی خود به طور یکسان در مورد شروع به ارتکاب هر یک از این اعمال و همدستی یا مشارکت در هر یک از این جرائم، این مقررات را اعمال خواهند کرد و برای این جرائم با توجه به ماهیت و اهمیت آنها، مجازات پیش‌بینی کند. کنفرانس وین تأکید می‌کند که هرزه‌نگاری کودکان در اینترنت (فضای مجازی) یک مسئله در حال رشد است و هرچه افراد بیشتری در جهان آنلاین می‌شوند، بر میزان آن نیز افزوده می‌شود. اینترنت به عنوان یک ابزار ایده‌آل برای انتشار، مبادله و فروش هرزه‌نگاری کودکان درآمده است. در این کنفرانس یکی از چالش‌های اصلی مبارزه با هرزه‌نگاری کودکان در فضای مجازی، تفاوت حقوق کیفری ماهوی کشورها راجع به شکل ممنوعه هرزه‌نگاری کودکان و محتوای هرزه‌نگاری و سن کودک است. تفاوت عناصر جرم نیز پس از جرم‌نگاری موجب اختلافات را فراهم ساخته است، در حالی که برخی کشورها تولید، توزیع و تصاحب هرزه‌نگاری را واجد جنبه کیفری می‌دانند، برخی دیگر تصاحب را جرم نمی‌دانند (بیگی، ۱۳۸۴، ص ۲۹۲). بنابراین این کنفرانس پذیرش معیار حداقلی

بین‌المللی در زمینه هرزه‌نگاری کودکان را بر اساس یک تعریف متداول پیشنهاد می‌کند. همچنین توصیه می‌کند کشورها تصاحب، تولید، توزیع، واردات و صادرات هرزه‌نگاری از طریق اینترنت را واجد جنبه کیفری بشناسند و آن را در حقوق کیفری داخلی وارد کنند.

۲-۳. اجلاس یونسکو در زمینه سوء استفاده جنسی از کودکان، هرزه‌نگاری کودکان و کودک دوستی در اینترنت مصوب ۱۹۹۹

اجلاس یونسکو در سال ۱۹۹۹ در پاریس و در زمینه سوء استفاده جنسی از کودکان، هرزه‌نگاری و پدوفیلی کودک در اینترنت تصویب شد. هدف اجلاس مقابله با بهره‌گیری از کامپیوتر و فضای مجازی برای جلوگیری از استثمار کودکان بیان شد (باباخانی و قاسمی، ۱۳۹۵، ص ۲۵). در این اجلاس آمده است: «همان‌طور که استفاده از اینترنت گسترش می‌یابد، خطر رویارویی اطفال با مطالب نامناسب به‌ویژه فعالیت‌های مجرمانه توسط کودک دوستان و هرزه‌نگاران کودک نیز افزایش می‌یابد. اگرچه منافع اینترنت از خطرهای بالقوه آن به مراتب بیشتر است، اما نمی‌توان این خطرها را نادیده گرفت. اگر این خطرها بی‌پاسخ بماند، تهدیدی به کودکان تحمیل خواهد کرد و به مقاومتی در برابر استفاده از اینترنت در آینده تبدیل خواهد شد.» (باباخانی و قاسمی، ۱۳۹۵، ص ۲۶).

۲-۴. پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک راجع به فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان مصوب ۲۰۰۰

کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ که پیشتر اشاره شد از جمله معاهدات بسیار معتبر در حوزه حقوق بین‌الملل به شمار می‌رود که جنبه‌های مختلفی از حقوق کودک در یک سند بین‌المللی به تصویر کشیده است (Levesque, 1999, p. 11) به گونه‌ای که برخی معتقدند جامع‌ترین معاهده حقوق بشری به شمار می‌رود (Palusci, 2014, p. 69). این معاهده که توسط تمامی اعضای سازمان ملل به جز ایالت متحده آمریکا و سومالی تصویب شده است (Palusci, 2014, p. 70) حداقل حقوقی را که کشورهای جهان باید برای کودکان بدون در نظر گرفتن عواملی همچون نژاد، جنس، زبان و مذهب در نظر بگیرند، پیش‌بینی نموده است. برخی معتقدند کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ به این علت نتوانسته مبادرت به تعریفی از هرزه‌نگاری و مصادیق آن در فضای مجازی نماید که در آن زمان موضوع کاملاً شناخته شده‌ای نبود (تقی‌پور و زرینه، ۱۳۹۶، ص ۶۷). این در حالی است که مواد ۱۹ و ۳۴ کنوانسیون حقوق کودک

به حمایت از کودکان در قبال سوء استفاده جنسی، فاحشگی و هرزه‌نگاری اختصاص یافته است و با توجه به اطلاق آن، هر نوع فضا اعم از فضای مجازی و غیر مجازی را در بر می‌گیرد و به همین دلیل نمی‌توان بر این اعتقاد بود که از دیدگاه طراحان کنوانسیون، امری ناشناخته تلقی می‌شده است (محسنی، ۱۳۹۰، ص ۱۵۱)، به‌ویژه با توجه به زمان کنوانسیون در سال ۱۹۸۹ که استفاده از اینترنت به صورت چشمگیری رشد یافته بود؛ هرچند عدم ارائه تعریف از واژه‌های مذکور را می‌توان به عنوان یک نقیصه برای کنوانسیون در نظر گرفت. در همین راستا کمیته‌ای که بر اساس ماده ۴۳ کنوانسیون برای بررسی پیشرفت کشورهای عضو در جهت تحقق تعهدات آنها تشکیل شد در موارد متعددی کشورهای عضو را به دلیل عدم پیش‌بینی مقرراتی در زمینه سوء استفاده جنسی از کودکان از طریق اینترنت مورد انتقاد قرار داده است (Kendal and markos, 2012, p. 133).

سازمان ملل در سال ۲۰۰۰ میلادی به دلیل نگرانی از خطرانی که از طریق فضای مجازی و اینترنت برای کودکان به وجود آمده بود، پروتکل اختیاری کنوانسیون کودک در خصوص فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان را به تصویب رسانید (Shelton, 2015, p. 45). در ماده ۲ پروتکل مذکور، هرزه‌نگاری به هر نوع نمایش یک کودک با هر وسیله‌ای که به وضوح در حال انجام عمل جنسی اعم از واقعی یا ساختگی باشد یا هر نوع نمایش اندام جنسی کودک تعریف شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در تعریف هرزه‌نگاری از منظر این پروتکل به ساخت تصاویر و فیلم‌های واقع‌گرایانه اشاره نشده است، اما این نوع از محتویات را نیز می‌توان مشمول عنوان ساختگی قرار داد؛ زیرا در این موارد، یک کودک واقعی به نمایش گذاشته نمی‌شود. در مورد مصداق افراد بالای ۱۸ سال که به نظر کودک می‌رسند نیز باید این‌گونه استدلال کرد که به رغم عدم اشاره به این مصداق در پروتکل، با توجه به حساسیت طراحان کنوانسیون حقوق کودک به برقراری معیارهای حمایت‌گرایانه در مورد حقوق این دسته سنی، مصداق مذکور را نیز باید مشمول پروتکل الحاقی به این کنوانسیون در نظر گرفت. مبرهن است که بیشترین آثار هرزه‌نگاری در قالب فیلم و تصویر و سایر موارد قابل مشاهده تولید و منتشر می‌شود ولیکن در ماده ۲ پروتکل الحاقی، از عبارت هر وسیله استفاده شد و به نظر می‌رسد که مواردی را که قابل مشاهده نیستند نیز شامل می‌شود. هرچند برخی معتقدند که محتویات (شنیداری) نیز می‌تواند باعث تحریک جنسی شود (Gillespie, 2011, p. 21). اما در زمینه قرار دادن آن در ذیل عنوان هرزه‌نگاری، همان‌طور که

پیشتر اشاره شد، هرزه‌نگاری از گذشته اصولاً به صورت موارد قابل رؤیت مطرح بوده است. در نهایت ذکر این نکته ضروری است که حمایت از حقوق کودکان فقط به کنوانسیون حقوق کودک و پروتکل الحاقی آن محدود نمی‌شود، بلکه اسناد و کنفرانس‌های بین‌المللی متعددی وجود دارد که در راستای حمایت از حقوق کودک تدوین و برگزار شده است و دلیل اشاره به کنوانسیون حقوق کودک و الحاق آن اولاً این است که کشور ایران در ۹ مرداد ۱۳۸۶ به این اسناد ملحق شده و در ثانی، هر دو سند بین‌المللی مذکور احکام قابل توجه‌ای در مورد هرزه‌نگاری در فضای مجازی داشته‌اند (خسروشاهی و پورقهرمانی، ۱۳۹۰، ص ۶۳).

۳. تحولات هرزه‌نگاری رایانه‌ای بر مبنای اسناد منطقه‌ای

۳-۱. منشور آفریقایی حقوق و رفاه کودکان مصوب ۱۹۹۰

این سند منطقه‌ای در سال ۱۹۹۰ میلادی توسط کشورهای عضو اتحادیه آفریقا امضا شد و به تاریخ ۲۹ نوامبر ۱۹۹۹ پس از تسلیم سند پانزدهمین کشور عضو، بر اساس بند ۳ ماده ۴۸ آن لازم‌الاجرا شد (طلعت و آهنگر اصیل، ۱۳۹۵، ص ۱۳۲). البته قبل از این سند کشورهای عضو اتحادیه آفریقا در شانزدهمین نشست سران کشورهای عضو اتحادیه در سال ۱۹۷۹ اعلامیه حقوق و رفاه کودکان آفریقایی را در لیبریا به تصویب رسانده بودند که پس از چند سال زمینه‌ساز این سند الزام‌آور شد. فلذا منشأ منشور آفریقایی حقوق و رفاه کودکان مصوب ۱۹۹۰ اعلامیه مذکور است که باعث وجود این سند خاص و الزام‌آور برای دولت‌های آفریقایی شد. این سند الزام‌آور منطقه‌ای همانند کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹، در بند ج ماده ۲۷ خود کشورهای عضو را به حمایت از کودکان در برابر کلیه اشکال بهره‌کشی جنسی و سوء استفاده جنسی به‌ویژه استفاده از کودکان در فعالیت‌ها، اعمال و مضامین هرزه‌نگارانه مکلف کرده است (طلعت و آهنگر اصیل، ۱۳۹۵، ص ۱۳۵). این سند نشانگر توجه دولت‌های آفریقایی به آسیب‌پذیری کودکان در اعمال و افعال هرزه‌نگارانه است که البته هنوز برخی از کشورهای آفریقایی نسبت به این امر و تعهدات بین‌المللی خود، بی‌توجه هستند. با توجه به اینکه در بند ماده ۲۷ سند مذکور کلیه اشکال بهره‌کشی جنسی تحت حمایت منشور قرار گرفته است شامل هر نوع هرزه‌نگاری اعم از هرزه‌نگاری در فضای مجازی یا غیر آن می‌شود. این سند را می‌توان گام بسیار مؤثری در جهت حمایت و حفاظت از کودکان در کشورهای آفریقایی دانست.

۲-۳. کنوانسیون جرائم سایبر مصوب ۲۰۰۱

الزوم تصویب یک سند بین‌المللی در سطح کشورهای اروپایی که بتواند باعث افزایش همکاری میان کشورها گردد، به منظور پیشگیری و مقابله با هزینه‌نگاری در فضای مجازی (سایبری) ضروری به نظر می‌رسید. به دنبال الزامات مقرر در کنوانسیون ۱۹۸۹ حقوق کودکان، کنوانسیون جرائم سایبری در سال ۲۰۰۱ میلادی در بوداپست مجارستان تصویب شد (دزیانی، ۱۳۸۵، ص ۵۵). کنوانسیون مذکور در واقع نقطه شروع مبارزه جرائم در حوزه سایبری محسوب می‌شود که از ۲۰۰۴ به مرحله اجرا گذاشته شد. این کنوانسیون توسط ۴۲ کشور تصویب و کشورهایمانند یونان، ترکیه و لهستان صرفاً مبادرت به امضای آن کرده که تاکنون در حقوق داخلی خود به تصویب نرسانده‌اند (Schjolberg, 2014, p. 75). کنوانسیون جرائم سایبر مصوب ۲۰۰۱ را می‌توان اولین سند بین‌المللی تلقی کرد که معیارهای هماهنگ و یکنواختی برای جنبه‌های متعدد جرائم سایبری فراهم کرده است (Oddis, 2002, p. 477)، به گونه‌ای که می‌تواند توسط کلیه کشورهای جهان در زمینه‌های متعدد به طور خاص هزینه‌نگاری کودکان در فضای مجازی مورد استفاده قرار بگیرد (Kalim, 2002, p. 47). از همین جهت و به رغم اینکه کنوانسیون در چارچوب شورای اروپا تنظیم شده، کشورهای ژاپن، کانادا و آفریقای جنوبی آن را امضا و ایالت متحده آمریکا نیز این کنوانسیون را مورد تصویب قرار داده است (Vermeulen, 2001, p. 210). ماده ۹ کنوانسیون مذکور، به هزینه‌نگاری کودکان در فضای مجازی اختصاص یافته، که اشعار می‌دارد: «هر یک از اعضا باید قوانینی را در جهت جرم‌انگاری جرائمی که عامدانه و بدون حق ارتکاب می‌یابد، پیش‌بینی نمایند.» عامدانه به معنای از روی عمد و قصد مجرمانه است که مفهوم مخالف آن به این معنا است که اگر عمل غیر عمدی باشد، از شمول مقرر خارج است و همچنین واژه بدون حق، به غیر قانونی معنا شده است.

بر اساس جزء ۱ از بند ۱ ماده ۹ کنوانسیون، تهیه و توزیع هزینه‌نگاری کودکان به قصد توزیع جرم محسوب می‌شود. به همین جهت، اگر فردی صرفاً مبادرت به تهیه هزینه‌نگاری کودکان نماید، بدون آنکه سوء نیت خاص توزیع را داشته باشد، مشمول این بند قرار نمی‌گیرد. این در صورتی است که برخی اعتقاد دارند مبارزه با هزینه‌نگاری اطفال (افراد زیر ۱۸ سال) اصولاً احترام به شأن و منزلت کودک است (Kallder, 2011, p. 375) و به همین دلیل، صرف تهیه و تولید هزینه‌نگاری که به گونه‌ها و اقسام گوناگون قابل انجام است، باید در کنوانسیون مد نظر قرار می‌گرفت تا بدین وسیله بار اثبات جرم

آسان‌تر شده و به عنوان یک عامل بازدارنده برای تولید هرزه‌نگاری به شمار می‌رفت. بر اساس جزء ۲ از بند ۱ ماده ۹ کنوانسیون، ارائه یا در دسترس قرار دادن هرزه‌نگاری کودکان در فضای مجازی جرم محسوب می‌شود. این بند به نوعی تحریک دیگران در جهت در اختیار گرفتن فیلم و تصاویر و محتوای هرزه را اشاره دارد. از این جهت این بند را می‌توان معاونت به عنوان جرم مستقل (معاونت استقلالی) نامید به این معنا که به رغم عدم سفارش برنامه از طرف مشتری، عمل ارائه‌کننده، جرم محسوب می‌شود و در نتیجه لازم نیست فیلم یا عکس یا اعمال هرزه منتشر شود (Clough, 2015, p. 330). به مفهوم دیگر، ارائه قسمتی از یک فیلم و یا حتی تبلیغ آن نیز می‌تواند مشمول این بند قرار بگیرد.

بر اساس جزء ۳ از بند ۱ ماده ۹ کنوانسیون، توزیع یا انتقال هرزه‌نگاری کودکان در فضای مجازی پیش‌بینی شده است. از مقرر مذکور این‌گونه استنباط می‌شود که این جرم نیازمند نتیجه نبوده و جرمی مطلق به شمار می‌رود. از همین جهت است که صرف انتقال فایل حاوی محتویات هرزه ولو توسط مشتری استفاده نشده باشد، فرد را تحت شمول ماده قرار می‌دهد، ولی به نظر می‌رسد الزاماً باید در دسترس افراد قرار بگیرد، مانند اینکه فایل مورد نظر ارسال یا ایمیل شود (تقی‌پور و زرینه، ۱۳۹۶، ص ۶۴).

بر اساس جزء ۴ و ۵ بند ۱ ماده ۹ کنوانسیون، فراهم آوردن هرزه‌نگاری کودکان برای خود یادگیری و یا در اختیار داشتن هرزه‌نگاری کودکان در فضای مجازی، جرم محسوب می‌شود. بنابراین اگر کسی از طریق بارگیری یک فیلم یا ذخیره تصاویر هرزه‌نگاری، آن را برای خود یا دیگر فراهم آورد، مشمول مقرر فوق قرار می‌گیرد، هرچند فیلم یا تصاویر را مشاهده نکرده باشد (Akadeniz, 2016, p. 203). در زمینه اختیار داشتن هرزه‌نگاری این نکته قابل ذکر است که اگر فردی تصاویر و فیلم‌های هرزه را تولید کرده باشد می‌تواند مشمول عنوان نگهداری نیز تلقی شود، هرچند همان‌گونه که در سطور قبل مطرح شد، تهیه و تولید هرزه‌نگاری باید به قصد توزیع باشد. بدین جهت غیر از جز ۱ از بند ۱ که نیازمند سوء نیت خاص است، سایر اجزای بند ۱ واجد سوء نیت خاص شناخته نشده‌اند که این امر می‌تواند باعث تسهیل در تعقیب و محکومیت شود.

بر اساس بند ۲ ماده ۹ کنوانسیون، هرزه‌نگاری کودکان در فضای سایبری (مجازی) شامل آن دسته از محتویاتی است که به صورت قابل رؤیتی مواردی را که در ذیل این بند مطرح شده است به تصویر می‌کشد. نخستین مورد به نمایش گذاشتن کودکی

است که آشکارا و به وضوح در حال عمل جنسی است. بر اساس بند ۳ ماده ۹، کودک به فردی اطلاق می‌شود که سن وی زیر ۱۸ سال است. عمل جنسی شامل مصادیق متعددی مانند آمیزش جنسی از طریق واژن، معقد، دهان و نیز استمنا، رفتارهای آزارگرایانه و آزارطلبانه و نمایش شهوت‌انگیز اندام تناسلی کودک شناخته شده است (ost, 2009, p. 277) و فرقی میان ساختگی یا واقعی بودن مصادیق مذکور وجود ندارد (Vermeulen, 2001, p. 30). بدین ترتیب هرگونه نقاشی، عکس، تصویر، فیلم و ... مشمول ماده ۹ کنوانسیون مذکور قرار می‌گیرد.

همان‌طور که در بررسی کنوانسیون مشاهده شد، هرزه‌نگاری کودکان یعنی زمانی که فرد زیر ۱۸ سال بزه‌دیده جرم واقع شود، مد نظر کنوانسیون جرائم سایبری بوده است. توجه و تأکید کنوانسیون بر هرزه‌نگاری دیداری (بصری) و همچنین هرزه‌نگاری کودکان است. در این کنوانسیون و هیچ یک از کنوانسیون، اسناد، اعلامیه‌ها و منشورهای بین‌المللی و منطقه‌ای هرزه‌نگاری بزرگسال مورد توجه قرار نگرفته است و به نظر می‌رسد رویکرد اسناد بین‌المللی و جامعه بین‌المللی بر عدم جرم‌انگاری افراد بالای ۱۸ سال است. فلذا اگر بزه‌دیده هرزه‌نگاری شخص بزرگسال باشد، عملش از منظر اسناد بین‌المللی و حقوق کیفری سایر کشورها جرم نیست.

۳-۳. میثاق حقوق کودک در اسلام مصوب ۲۰۰۵

در سال ۲۰۰۵ میلادی، میثاق حقوق کودک در اسلام توسط اجلاس وزرای خارجه کشورهای عضو کنفرانس اسلامی در صنعا پایتخت یمن تصویب و برای الحاق کشورهای عضو سازمان گشوده شد. تدوین و تصویب این میثاق حاکی از لزوم توجه به اهمیت و وضعیت کودکان در کشورهای اسلامی است. حدود ۶۰۰ میلیون از جمعیت کودکان جهان در کشورهای اسلامی زندگی می‌کنند که این تعداد بیش از ۴۰ درصد جمعیت این کشورها است (فقیه حبیبی، ۱۳۹۶، ص ۱۵۵). ماده ۱ میثاق مذکور مقرر می‌دارد: «از نظر میثاق حاضر، منظور از کودک هر انسانی است که بر اساس قانون قابل اعمال در مورد وی، به سن بلوغ نرسیده باشد.» بنابراین حمایت این میثاق از افرادی است که به سن بلوغ نرسیده‌اند و سن بلوغ در حقوق اسلام برای پسران ۱۵ سال قمری و برای دختران ۹ سال قمری است. به نظر ماده ۱ میثاق حاضر با روح کلی میثاق که حمایت کیفری از کودکان است مغایر است؛ زیرا همان‌طور که در اسناد معتبر بین‌المللی و منطقه‌ای که پیشتر اشاره شد، گفته شد کودکان و نوجوانان تحت حمایت به طور

متفق‌القول ۱۸ سال باشد و از کلیه افراد زیر ۱۸ سال به خاطر شرایط خاص آنها حمایت صورت می‌گیرد. این در صورتی است که این میثاق کماکان در دیدگاه سنتی شریعت مانده و حمایت خود را از پسران زیر ۱۵ سال قمری و دختران زیر ۹ سال قمری به عمل می‌آورد. این میثاق در ماده ۱۷ که به ذکر حمایت از کودکان می‌پردازد، هیچ‌گونه اشاره‌ای به هرزه‌نگاری کودکان نکرده است و صرفاً بند ۳ ماده ۱۷ میثاق بر حمایت کیفی از کودکان در برابر تمامی اشکال سوء استفاده جنسی تأکید می‌کند که استفاده از کودکان در هرزه‌نگاری رایانه‌ای یا غیر آن نیز می‌تواند یکی از مصادیق این سوء استفاده جنسی باشد. در نهایت می‌توان گفت میثاق حقوق کودک در اسلام مصوب ۲۰۰۵، که پس از اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای بسیاری به رشته تحریر درآمده و منابع کافی در دست تهیه‌کنندگان آنها بوده، آن‌گونه که باید و شاید به حمایت کیفی از کودکان در برابر اعمال هرزه‌نگارانه نپرداخته است و از تعریف کودک تا بند ۳ ماده ۱۷ میثاق، دارای ایرادات حقوقی است. به نظر می‌رسد با توجه به گسترش شبکه‌های رایانه‌ای و مخابراتی در سال‌های اخیر و همچنین توسعه هرزه‌نگاری، خاصه هرزه‌نگاری کودکان در کشورهای اسلامی، نیازمند یک سند منطقه‌ای خاص و الزام‌آور برای کشورهای اسلامی می‌باشیم.

۴-۳. کنوانسیون حمایت از کودکان در برابر سوء استفاده جنسی مصوب ۲۰۰۷

دومین کنوانسیون در سطح اروپا که به هرزه‌نگاری نیز مربوط می‌شود کنوانسیون حمایت از کودکان در برابر سوء استفاده جنسی مصوب ۲۰۰۷ میلادی در لانزاورت اسپانیا است (تقی‌پور و زرینه، ۱۳۹۶، ص ۶۶). این کنوانسیون در بخش ششم خود که به حقوق کیفی ماهوی مربوط می‌شود در ماده ۲۰ با عنوان جرائم مرتبط با هرزه‌نگاری کودکان کشورهای عضو را به اتخاذ تدابیر قانون‌گذاری نسبت به تضمین ممنوعیت کیفی ارتکاب رفتارهای زیر مکلف کرده است:

الف) تولید هرزه‌نگاری کودکان؛

ب) ارائه یا در دسترس قرار دادن هرزه‌نگاری کودکان؛

پ) توزیع یا انتشار هرزه‌نگاری کودکان؛

ت) تهیه هرزه‌نگاری کودکان برای خود یا دیگری؛

ث) در اختیار داشتن یا تصاحب هرزه‌نگاری کودکان.

همچنین ماده ۲۱ کنوانسیون مذکور کشورهای عضو را به جرم‌انگاری اعمال زیر

فرا خوانده است:

الف) جذب و به‌کارگیری کودکان برای شرکت در اعمال هرزه‌نگارانه؛
ب) اجبار کودک برای شرکت در اعمال هرزه‌نگارانه یا کسب منافع از آن؛
پ) شرکت آگاهانه در اعمال هرزه‌نگاری که کودک در آن مشارکت دارد.
در نهایت با بررسی سندهای فراملی به این نتیجه می‌رسیم که اولاً، در بین انواع و اقسام هرزه‌نگاری آنچه مد نظر می‌باشد، هرزه‌نگاری کودکان است و هرزه‌نگاری بزرگسالان جرم‌نگاری نشده است. ثانیاً، سن حمایت از افراد اصولاً ۱۸ سال بوده مگر میثاق حقوق کودک که سن بلوغ را مد نظر قرار داده است. ثالثاً، در بین انواع هرزه‌نگاری از لحاظ محتوا، هرزه‌نگاری دیداری (بصری) که به صورت عکس و فیلم است مد نظر بوده است. رابعاً، صرفاً هرزه‌نگاری عمدی جرم‌نگاری شده است و هرزه‌نگاری غیر عمد از شمول هرزه‌نگاری‌ها خارج است. خامساً، با توجه به ظهور و بروز و گسترش فضای مجازی و اینترنت و متعاقب آن شبکه‌های اجتماعی، اسناد بین‌المللی هرزه‌نگاری در محیط سایبری را اشاره کرده‌اند و هرزه‌نگاری کلاسیک به فراموشی سپرده شده است. سادساً، صرف نگهداری محتویات هرزه که به قصد توزیع یا تجارتي نباشد، جرم نیست و تأکید اسناد بین‌المللی بر گونه‌ای از هرزه‌نگاری رایانه‌ای است که موجب فساد و فحشا و لطمه به روح و جسم کودک می‌شود. به عبارت دیگر، در اسناد بین‌المللی صرفاً هرزه‌نگاری کودکان که در عمل موجب لطمات جسمی و روحی به کودک شود مورد اشاره قرار گرفته است.

نتیجه

با ظهور و بروز فضای جدید تحت عنوان «فضای مجازی»، رفتارهای انحراف‌آمیز و مجرمانه نوظهوری در فضای سایبر به وجود آمد است. یکی از همین رفتارهای خلاف نظم و اخلاق عمومی، «هرزه‌نگاری در فضای مجازی» است که آن را می‌توان چالش‌های مشترک حقوقی، اخلاقی، روان‌شناسانه، جامعه‌شناسانه و ... دانست. در این وضعیت و با ظهور اعمال و رفتارهای هرزه‌نگارانه در فضای مجازی (سایبری)، سیاست‌گذاران جنایی تقنینی اقدام به «جرم‌نگاری» و متعاقب آن «کیفرگذاری» هرزه‌نگارانه رایانه‌ای و رفتارهای مشابه و مرتبط نمودند. با توجه به جرم‌نگاری هرزه‌نگاری رایانه‌ای، بررسی تحولات قانونی آن در عرصه داخلی و بین‌المللی ضروری به نظر می‌رسد. در حقوق کیفری داخلی، قوانین متعددی به جرم دانستن رفتارهای مبتذل و مستهجن در فضای حقیقی و سایبری مبادرت ورزیدند که قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، قانون امور سمعی و بصری مصوب ۱۳۷۲ و قانون امور سمعی و بصری مصوب ۱۳۸۶ و قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ از مهم‌ترین آنها محسوب می‌شوند. بررسی تحولات قوانین مرتبط با هرزه‌نگاری رایانه‌ای این نتیجه را می‌دهد که قانون‌گذار اقتباس ناقص و رویکردی تک‌بعدی نسبت به رفتارهای شنیداری و بصری هرزه‌نگارانه داشته و در مواقعی به صورت غیر کارشناسانه قانون‌نویسی کرده است. در ابعاد بین‌المللی نیز سندهایی نظیر کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹، کنوانسیون بین‌المللی وین در مورد هرزه‌نگاری کودکان در اینترنت مصوب ۱۹۹۹، پروتکل الحاقی به عنوان حقوق کودک راجع به فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان مصوب ۲۰۰۰ و کنوانسیون جرائم سایبر مصوب ۲۰۰۱ تصویب شده‌اند که با بررسی تطبیقی اسناد بین‌المللی با حقوق کیفری داخلی متوجه نقاط قوت و ضعف قانون‌گذاری داخلی خواهیم شد که در نهایت، این نتیجه حاصل می‌گردد که قوانین داخلی ایران، منطبق با اسناد بین‌المللی نیست. در رویه قضایی نیز همواره در محاکم نسبت به هرزه‌نگاری و تصمیم‌گیری آن رویکردی «دوگانه‌ای» وجود داشت که آثار این رویکرد دوگانه در آرای وحدت رویه و نظرات مشورتی مختلفی که در مورد هرزه‌نگاری از هیأت عمومی دیوان عالی کشور و اداره حقوقی قوه قضاییه آمده، مشخص و نمایان می‌گردد. در نهایت به متولیان سیاست‌گذاری جنایی پیشنهاد می‌شود با رویکرد تطبیقی نسبت به جرم‌نگاری هرزه‌نگاری نگاهی توأم با تسامح و تساهل داشته باشند و بر اساس اسناد بین‌المللی صرفاً هرزه‌نگاری کودک را وارد زرادخانه حقوق کیفری نمایند و دیگر گونه‌ها را به دست هیأت‌های اجتماع مدنی بسپارند تا هرزه‌نگاران رایانه‌ای با پاسخ‌های اجتماعی به اهداف اصلاحی و تربیتی نایل گردند.

فهرست منابع

الف. کتاب‌ها

۱. ابراهیمی، محسن، هرزه‌نگاری: فرهنگ و جرم‌شناسی، انتشارات فرهامه، تهران، ۱۳۹۳.
۲. الهی‌منش، محمدرضا و سدره نشین، ابوالفضل، محشای قانون جرائم رایانه‌ای، انتشارات مجد، تهران، ۱۳۹۱.
۳. بیگی، جمال، بزه‌دیدگی اطفال در حقوق کیفری ایران، انتشارات میزان، تهران، ۱۳۸۸.
۴. پیکا، ژرژ، جرم‌شناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، انتشارات میزان، تهران، ۱۳۹۰.
۵. عالی‌پور، حسن، حقوق کیفری فناوری اطلاعات، انتشارات خرسندی، تهران، ۱۳۹۵.
۶. غفاری چراتی، صالح و اکرادی، سعید، پیشگیری از کلاهبرداری سایبری، موانع و راه‌های رفع آن، انتشارات رهام اندیشه، تهران، ۱۳۹۵.
۷. قدسی، سید ابراهیم، موضوعات چالشی در حقوق جزای اختصاصی، انتشارات گام حق، تهران، ۱۳۹۳.
۸. محمدنسل، غلامرضا، حقوق جزای اختصاصی جرائم رایانه‌ای در ایران، انتشارات میزان، تهران، ۱۳۹۲.
۹. مصفا، نسرین، میثاق حقوق کودک در اسلام از منظر حقوق بشردوستانه بین‌المللی، انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش، تهران، ۱۳۸۶.
۱۰. نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم‌بیگی، حمید، دانشنامه جرم‌شناسی، انتشارات گنج دانش، تهران، ۱۳۹۰.

ب. مقاله‌ها

۱۱. باباخانی، مرضیه و قاسمی، احمد، «هرزه‌نگاری از منظر اسناد بین‌المللی و حقوق ایران»، مجله تحقیقات جدید در علوم انسانی، شماره چهاردهم، پاییز ۱۳۹۵.
۱۲. تقی‌پور، علیرضا و زرینه، مرتضی، «پاسخ کیفری در قبال هرزه‌نگاری سایبری در اسناد بین‌المللی و قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸»، مجله حقوقی دادگستری، شماره نود و نهم، پاییز ۱۳۹۶.
۱۳. خسروشاهی، قدرت‌الله و پورقهرمانی، بابک، «پیشگیری اجتماعی از وقوع جرائم

- کودکان در پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک درباره خرید و فروش، روسپیگری و هرزه‌نگاری»، مجله مطالعات پیشگیری از جرم، شماره هجدهم، بهار ۱۳۹۰.
۱۴. دزیانی، محمدحسن، «جرائم کامپیوتری»، ماهنامه انجمن انفورماتیک ایران، شماره صد و بیست و دوم، ۱۳۸۵.
۱۵. طلعت، آرمین و آهنگر اصیل، محمد، «حمایت از کودکان در مخاصمات مسلحانه در چارچوب اسناد بین‌المللی»، مجله پژوهش‌های حقوقی، شماره سی‌ام، ۱۳۹۵.
۱۶. غفاری چراتی، صالح و هادی تبار، اسماعیل و قدسی، سید ابراهیم، «تحلیل ارکان مادی و معنوی هرزه‌نگاری رایانه‌ای در نظام حقوقی ایران»، فصلنامه قضاوت، شماره نود و ششم، زمستان ۱۳۹۷.
۱۷. فصیح رامندی، منصوره، «خشونت جنسی نسبت به کودکان به مثابه نقض حقوق بشر»، فصلنامه حقوق پزشکی، شماره چهل و ششم، پاییز ۱۳۹۷.
۱۸. فقیه حبیبی، علی، «حقوق کودک در اسلام و خشونت‌های سیاسی جهان اسلام»، مجله پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال هفتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۶.
۱۹. محسنی، فرید، «سهم کودکان و نوجوانان از حمایت کیفری در فضای مجازی و حقیقی»، مجله آموزه‌های حقوق کیفری، شماره یکم، بهار و تابستان ۱۳۹۰.
۲۰. نگه‌ی، مرجان، «مقابله با هرزه‌نگاری کودکان: بررسی تطبیقی اسناد بین‌المللی و قوانین کیفری ایران»، پژوهشنامه حقوق کیفری، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۱.
۲۱. نوری، سید مسعود، «پروتکل الحاقی حقوق کودک "درباره فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان" و بررسی الحاق ایران به آن»، مجله حقوق بشر، شماره یکم، بهار و تابستان ۱۳۸۶.

ج. منابع انگلیسی

22. Akadeniz, Yaman, Internet Child Pornography and Law, International Responses, 2015.
23. Clough, Janathan, Principle of Cyber Crime, Second Education, Cambridge University Press, 2015.
24. Gillespie, Alisadir, Child Pornography: Law and Policy, Routledge, 2011.
25. Kalim, Alexandr, Addressing the Gap in International Instruments Governing Internet Child Pornography, Commlaw Conspectus, Vol Twinti Own, 2002.

26. Kallder, Perry, Eroupean and International Media Law: Liberal Democracy, Trade and The New Media, Axford University Press, 2001.
27. Kendal, Vinrgina & Markos, Funkm, Child Exploitation and Trafficking: Examining the Global Challenges and U.S Responses, Row Man and Little Filed Publishers, 2012.
28. Levesque, Roger, Sexual Abuse of Children: A Human Rights Perspective, Indiana University Press, 1999.
29. Oddis, Dina, Combating Child Pornography on the Internet: The Council of Europes Conversation on Cyber Crime, Temple International and Comparative Journal, Vol Sixtin, 2002.
30. Ost, Suzanne, Child Pornography and Sexual Grooming: Legal Societal Responses, Cambridge University Press, 2009.
31. Palusci, Vincent Current, Issues In Physical, Abuse, in Jill Korbin and Richard Krugman (eds), Handbook of Child Maltrea Cement, 2014.
32. Schjolbberg, Stein, The History of Cyber Crime, 1976-2014: Book Son Demand, 2014.
33. Shelton, Dinah, Remedies In International Human Right Law, 3rd Education, Oxford University Press, 2015.
34. Vermeulen, Gert, European Data Collection On Sexual Offences Against Minors, Malka, 2001.

**Reflection on the Legislative Developments of Cyber
Pornography; A Comparative Study of National Criminal Law
and International Documents**

Saleh Ghaffari Cherati*

Ismail Haditabar**

Seyed Ibrahim Ghodsi***

Received: 15/09/2019

Accepted: 01/03/2020

Abstract

Pornography in cyberspace or computer is defined as the conduct of definitive and conditional blameable behaviors through computer or telecommunication systems. This phenomenon has been criminalized in domestic law as well as in the international arena and various approaches have been taken to it. In domestic law, the legislator has criminalized and punished all instances, forms and forms of computer pornography. In international documents, contrary to domestic law, child pornography is merely criminalized, and other species are considered deviant behavior. Finally, legislative criminal policymakers are advised to conform domestic (national) laws with international (transnational) instruments to merely criminalize and punish child pornography, and to combat these offenders through coercive tools and levers and criminal law. In contrast, combating and preventing other forms of computer pornography by participatory policymakers is accompanied by social responses to use all the tools and levers of policymaking to combat and prevent it.

Key words: *Cyber pornography, Criminal policy, Comparative law, Legislation.*

---

* PhD in Criminal Law and Criminology of Mazandaran University.

salehghafari97@gmail.com

** Assistant Professor at Law Faculty of Mazandaran University.

ehaditabar@umz.ic.ir

*** Associate Professor at Law Faculty of Mazandaran University.

ghodsi@umz.ac.ir